

מערך היום הבינלאומי למאבק בגזענות על יסודי AI, גזענות, שיוויון וחינוך בישראל

רקע:

יום ביעור האפליה הגזעית הבין-לאומי מצוין ברחבי העולם בכל שנה ב-21 במרץ. בתאריך זה בשנת 1960 אירע "טבח שרפווייל" בדרום אפריקה, בו נהרגו 69 בני אדם שהפגינו נגד חוקי האפרטהייד בידי המשטר הגזעני של דרום אפריקה. בעיירה שרפווייל התאספו אלפי שחורים למצעד מחאה נגד "חוקי המעבר" (Pass Laws), שהגבילו את חופש התנועה והעבודה של האזרחים הלא-לבנים, והמשטרה פתחה לעברם באש. משטר האפרטהייד בוטל רק ב-1990, בעקבות מחאות מבית ומחוץ.

בשנת 1966 עוגנה באו"ם האמנה הבין-לאומית בדבר ביעור כל צורות האפליה הגזעית, אשר אושררה על ידי ישראל בשנת 1979. האמנה קובעת כי כל המדינות החברות בה מתחייבות שלא לתת חסותן לאפליה גזעית נגד יחידים, קבוצות או מוסדות, וכן לנקוט בצעדים לחיסול האפליה הגזעית בכל מקום שהיא קיימת.

השנה ב-15.4.2026 מציינת מערכת החינוך את יום המאבק בגזענות תחת הכותרת: "AI, גזענות, הוגנות וחינוך בישראל".

עלינו המורים מוטלת המשימה להתמודד עם ביטויי גזענות העולים בכיתה, תוך נקיטת עמדה ברורה נגד גזענות כחלק מתפקידנו. עלינו לחנך את תלמידינו להקשבה, לדיאלוג, להכלה ולהבנת המציאות המורכבת בה אנו חיים נוכח השפעות המהפכה הטכנולוגית.

המטה לחינוך אזרחי ולחיים משותפים المقر للتربية المدنية وللحياة المشتركة

כולנו שונים – כולנו שווים

מה הבינה רואה, ומה היא מחמיצה?

התבוננות ביקורתית על סטריאוטיפים, הכללה וצריכת מידע בעידן ה-AI

קהל יעד:

על יסודי

משך:

שעה וחצי

מטרות:

1. להבין שבינה מלאכותית אינה מקור ידע ניטרלי אלא תוצר של מידע קיים והטיות חברתיות
2. לזהות הכללות וסטריאוטיפים על קבוצות בחברה הישראלית
3. לבחון כיצד שאלות שאנחנו שואלים יוצרות תשובות מכלילות
4. לפתח צריכה מודעת, ביקורתית ואחראית של מידע – מ-AI ומרשתות חברתיות
5. לחזק תפיסה של ריבוי זהויות בתוך כל קבוצה חברתית חיצונית לשלנו (אין אחידות)

עיקרון פדגוגי מרכזי

הפעילות אינה "מה AI חושב על קבוצות אלא איך ידע נוצר, מנוסח ונצרך" - האחריות שלנו

שלב א: פתיחה – מי מגדיר את המציאות? (10 דקות)

שאלה למליאה:

כשאנחנו שואלים את הבינה המלאכותית שאלה על קבוצה שלמה, מי בעצם מחליט איך הקבוצה תיתפס?

על הלוח נרשמות תשובות, למשל: מי ששאל, המידע שהוזן למערכת, הרשתות החברתיות תקשורת, סטריאוטיפים קיימים, האלגוריתם,

דיוק חשוב למורה: ה-AI לא מכיר אנשים, הוא מכיר טקסטים על אנשים.

המטה לחינוך אזרחי ולחיים משותפים المقر للتربية المدنية وللحياة المشتركة

שלב ב: פירוק השאלה הבעייתית (10 דקות)

מציגים לתלמידים את השאלה:

"מה מאפיין חיי יום־יום של ____ (חרדי / ערבי / דרוזי...) בישראל?"

שאלות לדיון:

מה הבעיה בשאלה הזו?

על איזו הנחה סמויה היא נשענת?

האם יש דבר כזה "חיי יום־יום" אחידים?

מי לא נכנס לשאלה הזו בכלל?

למורה: עצם השאלה מניחה אחידות, ולכן מזמינה הכללה.

שלב ג: ניסוי מודע – שתי שאלות, שתי תמונות מציאות (15 דקות)

כל קבוצה בוחרת זהות אחת (חרדים / חילונים / דתיים / ערבים מוסלמים / נוצרים / דרוזים...) ושואלת את הבינה.

שאלה א – מכלילה (בכוונה):

"מה מאפיין את חיי היום יום של ... בישראל?" או שניתן לכתוב שאלה מכלילה אחרת לבחירתכם.

שאלה ב – מפרקת הכללה:

"אילו דפוסי חיים מגוונים קיימים בקרב אנשים המשתייכים ל... בישראל?"
או:

"כיצד אנשים שונים בתוך קבוצת ... חווים את חיי היום־יום באופן שונה?"

הקבוצות משוות בין שתי התשובות.

שלב ד: ניתוח ביקורתי מונחה (15 דקות)

כל קבוצה עונה על השאלות:

באיזו תשובה יש יותר הכללות?

המטה לחינוך אזרחי ולחיים משותפים المقر للتربية المدنية وللحياة المشتركة

אילו מילים מסגירות סטריאוטיפ?

(”נוטים”, ”בדרך כלל”, ”מאופיינים”, ”שמים דגש על”)

אילו קולות נעלמים?

האם ה-AI מבדיל בין: מגדר? מעמד כלכלי? אזור מגורים? בחירה אישית?

דגש למורה: ככל שהשאלה כללית יותר – כך התשובה שטוחה יותר.

שלב ה: חיבור לרשתות החברתיות – צריכת מידע (15 דקות)

דיון מונחה:

איפה עוד אנחנו פוגשים תיאורים כאלה של קבוצות?

(טיקטוק, אינסטגרם, רילס, כותרות, ממים)

מה משותף ל-AI ולרשתות?

פשטות

הכללה

חיזוק מה שכבר מוכר

שאלת מפתח: האם אנחנו צורכים מידע? או מייצרים אותו? או נותנים לו לעצב אותנו?

שלב ו: כתיבה מתקנת – אחריות משתמשים (15 דקות)

כל קבוצה:

בוחרת משפט סטריאוטיפי מתשובת ה-AI.

כותבת ניסוח מתוקן שעומד בשלושה קריטריונים:

מדגיש ריבוי וקשת רחבה.

נמנע מקביעה מוחלטת.

משאיר מקום לאדם הבודד.

תוספת חשובה: התלמידים מתבקשים לנסח גם שאלה טובה יותר מהשאלה המקורית.

המטה לחינוך אזרחי ולחיים משותפים المقر للتربية المدنية وللحياة المشتركة

שלב ז: סיכום רפלקטיבי (10 דקות)

משפטי סיום אפשריים:

"הבנתי שה-AI עונה לפי איך ששואלים אותי"

"הבעיה היא לא רק בתשובה, אלא בשאלה"

"כצרכני מידע יש לנו אחריות" ואנחנו גם למעשה יצרני מידע....

הצעה למשפט מסכם של המורה: בינה מלאכותית לא יוצרת סטריאוטיפים מאפס.

היא משקפת, מחזקת ולעיתים מנרמלת את מה שכבר קיים.

האחריות לעצור, לשאול ולפרק – היא שלנו.